

LOCUL ȘI ROLUL RELIGIEI ÎN SISTEMUL DE SECURITATE

THE SIGNIFICANT ROLE PLAYED BY RELIGION IN THE SECURITY SYSTEM

Col. (r) prof. univ. dr. Benone ANDRONIC*
Preot Marius OBLU**

Rezumat: Evenimentele și transformările socio-politice care au avut loc de la începutul mileniului al treilea au avut o importantă influență asupra mediului de securitate internațional și național. Societatea contemporană a cunoscut un întreg proces de profunde transformări. Trăim astăzi într-o nouă eră a cunoașterii, a interdependențelor, a evoluției rapide a tehnologiilor avansate, o lume caracterizată prin fenomenul globalizării accelerate și observăm, în același timp, că umanitatea își conservă propriile identități și valori morale. Astfel, un rol important în mediul de securitate al unui important număr de state îl ocupă religia. Articolul își propune să investigheze modul în care factorul religios trebuie luat în considerare în analiza de securitate.

Cuvinte-cheie: analiza mediului de securitate; spațiul european unic de securitate și cooperare; factorul religios în analiza de securitate; conflicte identitare; conceptul de georeligie.

Abstract: The events and socio-political transformations that took place at the beginning of the third millennium had a great impact upon the national and international security environment. The contemporary society has known a significant process of profound transformations. We are now living in a new era of knowledge, of interconnections, of rapid evolution of advanced technologies; in a world characterized by the phenomenon of accelerated globalization. However, it is easy to notice that mankind has still preserved peoples' own identities and moral values. Thus, religion plays a significant part in the security environment of an important number of states. The aim of the present article is to investigate the way in which the religious factor should be taken into account within the security analysis.

Keywords: analysis of the security environment; unique security and cooperation European space; religious factor in the security analysis; identity conflicts; geo-religion concept.

---

* Prof. univ. dr. asoc. la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România, E-mail: benoneandronic@yahoo.com

** Vicepreședinte al Centrului de Studii și Documentare, „Societate, Drept, Religie”, e-mail: marius.oblu@yahoo.com

Astăzi, în analiza mediului de securitate, o preocupare majoră a comunității internaționale o reprezintă conflictele indiferent de natura lor.

Sfârșitul perioadei Războiului Rece, dar și provocările cu care societatea este întâmpinată de începutul mileniului al III-lea, au făcut ca lumea să fie „aruncată” într-o nouă paradigmă dată de structura geopolitică a sistemului internațional de securitate, care a început să cunoască transformări importante. Această nouă paradigmă a impus modificarea percepției oamenilor asupra tipurilor de amenințări la adresa securității lor.

Examinând cu atenție evenimentele de pe continentul european, observăm că deși un stat membru a ieșit în urma unui referendum din UE (BREXIT) s-a declanșat un nou val de lărgire a spațiului euro-atlantic (candidatura statului Muntenegru), dar și a Uniunii Europene (candidatura statului Bosnia-Herțegovina), precum și asumarea de către NATO și UE a noi roluri, ce rezultă și din sporirea numărului de membri¹; afirmarea luptei împotriva terorismului ca principal obiectiv al agendei tuturor instituțiilor și organizațiilor internaționale de securitate²; restrângerea capacităților militare din zonele de conflict cunoscute (înghețate), redirecționarea lor spre alte spații și desemnarea rolurilor de stabilizare și de menținere a păcii altor instituții și organizații internaționale de securitate (ex: NATO a suplimentat capacitățile și echipamente militare în statele est-europene, inclusiv în România, exprimând speranța că rațiunea va prevala pentru a nu se ajunge la o confruntare militară cu consecințe grave).

¹ Jan Petersen, unul dintre foștii miniștri de externe ai Norvegiei, în prezent Raportorul Special pentru contribuția Adunării Parlamentare a NATO la Conceptul Strategic, crede că „*legăturile NATO cu dezvoltarea, elementele sale ne-militare și domeniile pe care le acoperă ar trebui clarificate. Noul Concept Strategic ar trebui să confirme existența unei legături strânse între securitate și dezvoltare și să tragă concluziile necesare privind planificarea și dislocarea forțelor armate ale Alianței. Un domeniu în care nu ar trebui să existe niciun fel de divergențe este cel al dezvoltării capacităților militare pentru misiunile pe care trebuie să le desfășurăm ca o alianță*” - <http://www.nato.int/docu/review/2009/0902/090203/RO/index.htm>

² În luna iulie 2015, ambasadorii celor 28 de state membre NATO au emis o declarație comună după întâlnirea de urgență solicitată de Turcia, care se simte amenințată de gruparea extremistă Statul Islamic. În documentul citat se arată că ambasadorii NATO „*condamnă cu tărie atacurile teroriste împotriva Turciei și își exprimă condoleanțele față de Guvernul turc și familiile victimelor ucise în recentele atacuri teroriste ce au zguduit țara. Terorismul reprezintă o amenințare directă la adresa securității țărilor NATO și stabilității și prosperității internaționale*”, se mai arată în document, care precizează că terorismul „*este o amenințare globală care nu cunoaște granițe, naționalitate și religie, o provocare cu care comunitatea internațională trebuie să lupte laolaltă și să o gestioneze împreună*” <http://www.ziare.com/internațional/turcia/concluziile-NATO-după-reuniunea-de-urgență-solicitată-de-Turcia-1375248>

În fața atâtor schimbări geopolitice, strategice și tehnologice, a complexității amenințărilor asimetrice și transfrontaliere, implementarea și evoluția conceptului de *spațiu european unic de securitate și cooperare* s-a dovedit că a fost și este o necesitate.³ Fondat pe aspirația comună de stabilitate și dezvoltare în securitate a statelor membre, conceptul presupune o capacitate sporită de gestionare a crizelor, de restabilire și menținere a păcii sau de desfășurare a operațiilor umanitare. Noua dinamică a „*politicii europene de securitate și apărare*” și a inițiativei capacităților de apărare, justificată de pericolozitatea vădită a atacurilor teroriste destul de recente, obligă la multiplicarea măsurilor preventive și îndeplinirea responsabilă de către fiecare stat membru a strategiilor proprii în domeniul securității și a obligațiilor internaționale asumate în acest sens.

Este evident faptul că ne aflăm în fața unui proces deja început de reorganizare mondială și ca să-l cităm pe George Bush-sn., acesta invocă „*noua ordine mondială*”, bazată pe democrația de tip american și pe unitatea politico-militară a marilor puteri. Redefinirea conceptului de securitate se desfășoară într-un context în care actorii statali și nonstatali au viziuni diferite asupra provocărilor la adresa securității, în conformitate cu tradiționala distincție între Nord și Sud din relațiile internaționale: nordul și-a focalizat atenția pe lupta împotriva terorismului și eradicarea armelor de distrugere în masă, în timp ce sudul continuă să fie preocupat de sărăcie și gradul ridicat de subdezvoltare.⁴

În ultimile decenii, din cauza mișărilor importante demografice provocate de migrația ilegală, revoluția mijloacelor de comunicare, dar și de accesul la libera circulație, religiile au cunoscut evoluții geografice esențiale, alimentând șocuri ale culturilor care au provocat revendicări regionale sub formă de războaie identitare și de afirmare. Fiind o componentă inalienabilă a istoriei omenirii, religia este integrată în societate și în cultura ei, luând parte la dezvoltarea acesteia. În același timp, religia – continuând să fie o prezență activă în viața umanității, indiferent de

³ Donald Tusk, Presedintele Consiliului European, în discursul său în cadrul dezbaterii de la cea de a 70-a Adunare Generală a ONU: „*Mă aflu astăzi aici pentru a vă reasigura că Europa este acum la fel de fidelă valorilor și obiectivelor sale pe cât a fost dintotdeauna: Europa se va menține pe poziție, chiar dacă se confruntă acum cu probleme nemaivăzute și nemaiauzite de decenii. La sud și est de frontierele noastre se poartă războaie. Liderii europeni se confruntă cu consecințele modificării cu forța a frontierelor pe continentul nostru, precum în Ucraina, prin încălcarea Cartei Organizației Națiunilor Unite. Ne confruntăm, de asemenea, cu criza refugiaților, cu atacuri teroriste în interiorul Europei și cu dificultăți economice în unele state membre. Chiar dacă situația este dificilă, sunt sigur că îi vom face față și, mai important, ne vom menține, în același timp, angajamentul de a contribui la schimbarea în bine a întregii lumi.*” - <http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2015/09/29-tusk-address-un-general-assembly>

⁴ Alexandra Sarcinchi, *Dimensiunile nonmilitare ale securității*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p. 6.

arealul geografic – conține o enormă încărcătură de pace și securitate, putând fi atât factor de stabilitate, dar și de conflict. „*Structura policentristă și asimetria sistemului internațional, schimbarea direcției globale de conflict și replierile identitare, în cadrul cărora factorului confesional îi revine dacă nu un rol determinant, cel puțin unul important, sunt provocările noi la adresa securității globale.*”⁵

Conceptul de securitate a început să capete și alte dimensiuni și valori numite dimensiuni nonmilitare, aspect pe care nu-l prea găsim tratat în literatura de specialitate din domeniul analizelor de securitate de la sfârșitul secolului al XX-lea. Astfel, noi am remarcat că după o perioadă relativ scurtă de timp au fost redactate o serie de lucrări științifice prin intermediul cărora se anunțau criteriile și noi axe de conflict global, cele mai relevante și mai mediatizate aparținând bine-cunoscutului Samuel Huntington – „*Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*” și lui Alvin și Heidi Toffler „*Război și anti-război. Supraviețuirea în zorii secolului XXI*”. Alături de S. Huntington, o altă personalitate care s-a remarcat prin opera produsă este și Francis Fukuyama, devenind treptat emblematice figuri în domeniu începând cu ultimul deceniu al secolului al XX-lea. Aserțiunile lor au fost atât de mult invocate și mediatizate încât s-au transformat în principii cu pretenții de a fi universale, primul era frecvent avizat la capitolul concordanță/neconcordanță a ideilor anunțate în contextul declanșării operațiilor militare aliate în lumea musulmană, iar al doilea desemnând victoria lumii liberale, a valorilor liberale.

Astfel putem sintetiza, în linii mari, următoarele dimensiuni ale securității: dimensiunea militară; dimensiunea politică; dimensiunea socială; dimensiunea economică; dimensiunea culturală; dimensiunea ecologică.

Ceea ce am dori să subliniem aici este faptul că subiectul și obiectul de referință al securității este individul uman. Omul este elementul esențial al oricărei forme de organizare social-statală sau nonstatală, iar gradul de realizare a securității acestuia se reflectă în securitatea grupului din care acesta face parte. Omul este elementul central al creației pentru că lui i-au fost încredințate toate să le stăpânească. „*Și a zis Dumnezeu: Să facem om după chipul și asemanarea Noastră, ca să stăpânească peste peștii mării și peste păsările cerului și peste dobitoace și peste tot pământul și peste toate vietățile ce se târăsc pe pământ! Și l-a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său ... bărbat și femeie i-a făcut. Dumnezeu i-a binecuvântat, zicând: „Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și supuneți-l!”*” (Facere I:26-28). Numitorul comun al marilor religii universale este plasarea omului în centrul riturilor, dogmelor și învățăturilor, precum și recunoașterea vieții acestuia ca un dar al Divinității.

⁵ Valentin Beniuc, Victor Juc, *Factorul confesional în relațiile internaționale*, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău, 2008, p. 7.

Revenind la dimensiunile securității, vom încadra religia ca fiind unul dintre aspectele importante, după cel etnic, ale dimensiunii culturale a securității, deținând un rol-cheie atât prin prevenirea, cât și prin provocarea unor variate forme de conflict. În prefața lucrării *The Culture of National Security*, Peter Katzenstein menționează că „interesele de securitate sunt definite de actori care corespund factorilor culturali.”⁶ Samuel P. Huntington consideră că, în condițiile de azi, factorii culturali au o relevanță deosebită pentru transformările sociale și pentru modelarea raporturilor geopolitice: „... în lumea posteroară Războiului Rece, cultura este o forță ce deopotrivă divide și unifică. ... În această lume nouă, politica locală este politica etnicității, iar politica globală este politica civilizațiilor.”⁷ Trebuie să menționăm că sunt locuri în lume unde și astăzi liderii religioși dețin o mai mare influență asupra comunităților decât liderii politici, chiar în luarea unor decizii importante, de multe ori acestea fiind decizii de tip fundamentalist și extremist, cauzatoare de conflicte.

Fiind parte a dimensiunii culturale a securității, factorul religios capătă o importanță majoră în analiza de securitate, spațiul de manifestare al securității culturale situându-se la nivelul interrelaționării securității individuale cu securitatea națională, în sensul că indivizii sau grupările nonstatale (religioase, etnice, culturale etc.) pot deveni o problemă de securitate națională, comportamentul acestora degenerând spre acțiuni de tip separatist, revoluționar sau chiar terorism.⁸ Conflictele care au avut o componentă religioasă au totalizat jumătate din conflictele înregistrate în lume între 1945 și 1960.⁹ Proporția a crescut la trei sferturi pentru perioada 1960-1990, iar procentul victimelor din rândul populației civile a ajuns 90%, cu 30 % mai mult decât în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial.¹⁰ Putem afirma astfel că, în mai toate conflictele, religia este relevantă, întrucât cuprinde concepte precum viață și moarte, lupta între bine și rău, război sfânt sau război drept.

În același timp ne putem întreba de ce religia care înseamnă iubire și respect față de de aproapele nostru, dragoste, toleranță etc., poate deveni, în anumite situații, generatoare de conflicte? Nu trebuie însă, ca atunci când vrem să răspundem unei astfel de întrebări, să nu ținem cont de faptul că religia înseamnă

⁶ Peter Katzenstein, *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, NY, 1996, p. 5.

⁷ Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1998, p. 36.

⁸ <http://rft.forter.ro>

⁹ Scott Applbey, *Ambivalence of the Sacred. Religion, Violence and Reconciliation*, Rowan-Littlefield, 2000, p. 58.

¹⁰ Pr. Sorin Pitic-Tran, *Rolul Bisericii în sistemul Național de Securitate și Apărare*, teză de doctorat, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 63.

identitate, o identitate asumată a unei comunități sau a unui popor care poate fi direct relaționată cu noțiunea de naționalism și care reacționează (nn. poporul) ori de câte ori simte „*agresivitatea unei alte comunități sau a unui factor extern. Astfel, chiar dacă religia ar trebui să fie un mijloc de a-i uni pe oameni, în anumite împrejurări îi îndeamnă la acțiuni nedorite care pun în primejdie securitatea unei națiuni și a fiecărui individ în parte.*”¹¹

De-a lungul timpului asocierea religiei cu politica și naționalismul extremist a generat conflicte sângeroase în multe zone ale lumii: Orientul Apropiat și Mijlociu (evreii și musulmanii), Balcani (ortodocșii, catolicii și musulmanii), Caucaz sau Extremul Orient. Conform lui S. Huntington, în lucrarea amintită, religia este considerată caracteristică esențială și definitorie a civilizațiilor și „*într-o măsură determinată civilizațiile mari din istoria omenirii au fost confundate cu marile religii ale lumii, iar popoarele care împărtășesc aceeași etnicitate și limbă, dar diferă din punct de vedere religios, luptă unul cu celălalt, așa cum s-a întâmplat în Liban, fosta Iugoslavie și pe subcontinent.*”¹² Menținându-se pe aceeași axă de abordare, remarcăm că H. Kissinger, de asemenea, estima războiul din Bosnia ca fiind unul religios.¹³

Citând lucrarea lui Otis Pauletta¹⁴, în studiul „*Dimensiunile Nonmilitare ale Securității*”, Alexandra Saracinschi menționează faptul că în analiza factorului religios al dimensiunii culturale a securității trebuie să se țină seama de câteva axiome:¹⁵

- conflictele religioase tind să aibă un nivel mai mare de intensitate, severitate, brutalitate și letalitate decât celelalte forme de conflict;
- războaiele au o durată mai mare atunci când religia este un important factor declanșator;
- peste jumătate din conflictele contemporane au o dimensiune religioasă covârșitoare;
- în cazul eșecului unui stat, liderii religioși reprezintă figuri principale de autoritate;
- factorii religioși sunt invariabil legați de identitatea grupurilor etnice, de limba, teritoriul, politica și economia acestora;

¹¹ Gl. bg. (r) prof. univ. dr. Viorel Buța, *Impactul religiei asupra securității de-a lungul timpului*, în vol. „*Implicațiile religiilor asupra securității în contextul extinderii UE*”, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p. 20.

¹² Samuel P. Huntington, *op.cit.*, p. 59.

¹³ Valentin Beniuc și Victor Juc, *op.cit.*, p. 21.

¹⁴ Otis Pauletta, *Religion and War in the Twenty-first Century*, în „*Religion and Security: The New Nexus in International Relations*”, Joint Military Intelligence College, 2004.

¹⁵ Alexandra Sarcinschi, *op. cit.*, p. 31.

• factorii religioși constituie o componentă esențială a procesului de gestionare și de rezolvare a conflictelor.

Formele prin care religia poate fi generatoare de conflicte sunt combinarea discriminărilor religioase cu cele etnico-culturale și politice și cu decalajele economic-sociale, prozelitismul religios – uneori agresiv și chiar violent din partea noilor mișcări religioase și fundamentalismul religios (cu precădere cel Islamic). Factorii care, de cele mai multe ori, stimulează și agravează conflictele cu caracter religios sunt instituțiile politico-administrative slabe, ineficiente, corupte, nefuncționale și gradul slab de materializare a coerenței social-economice (decalaje sociale periculoase, grefate pe tribalism, regionalism, antagonism etno-culturale și religioase).¹⁶

Un studiu realizat de Centrul pentru Informații de Apărare, la începutul anului 2005, releva faptul că în cele cinci mari regiuni ale globului se înregistrau 22 de conflicte armate majore și 28 de „puncte fierbinți”, care ar putea să se transforme în războaie, având la bază cauze de natură etnică, religioasă, teritorială și/sau ideologică. În opinia noastră, motivele principale pentru care conflictele zonale capătă o trăsătură definitorie, iar natura lor este preponderent etnico-religioasă, ar putea fi: eșecul evident al ideologiilor și instituțiilor; puterea religiei în furnizarea resurselor ideologice necesare menținerii ideii de justiție socială, și, nu în ultimul rând, capacitatea religiei în a furniza baza ideologică pentru coerență și coeziune socială.

Dacă privim o hartă și încercăm să identificăm zonele geografice cu religia vom constata că aceasta a fost relativ stabilă de-a lungul veacurilor. Astfel creștinismul definește Europa și America de Nord, budism și parțial islam îl găsim în Asia, iar Africa este împărțită între islam în Nord, animism¹⁷ și creștinism în Centru și Sud. Putem așadar să spunem că există o geopolitică a religiilor. Utilizând conceptul de „georeligie”, adică răspândirea spațială a religiilor, S. Huntington face o separație rigidă între ariile cultural-religioase. El consideră că Europa se termină acolo unde încep Islamul și ortodoxia, linia de demarcațiune dintre spațiile de civilizația catolică, protestantă și ortodoxă fiind în coincidență cu divizarea istorică dintre Imperiul Austro-Ungar și imperiul Otoman.¹⁸ Teoriile lui privind această temă au fost puse, de multe ori, sub semnul discuțiilor.¹⁹ Noi ne exprimăm convingerea că modul de exprimare a credinței a fost și va rămâne un fenomen cultural prin excelență și se înscrie fără rezerve în geopolitica culturilor și a civilizațiilor.

Problemele societății contemporane au devenit din ce în ce mai complexe, iar soluțiile oferite de programele politico-sociale sunt incapabile să ofere explicații

---

¹⁶ Pr. Sorin Pitic-Tran, *op. cit.*, p. 65.

¹⁷ Valentin Beniuc și Victor Juc, *op.cit.*, p. 89.

¹⁸ C. Buchet, *Religie și putere în relațiile internaționale contemporane*, Editura Antet, București, 1998.

¹⁹ Valentin Beniuc și Victor Juc, *op.cit.*, p. 21.

și soluții pentru riscurile, pericolele și amenințările cu care se confruntă omenirea. Socialismul, capitalismul și democrația, sisteme ce au creat oportunități pentru realizarea unei păci durabile, întâmpină probleme semnificative în a explica motivele existenței unor discrepanțe majore între idealul de dezvoltare impus lumii a treia și realitățile cu care aceasta se confruntă.

Pe fundalul intensificării acestor procese, noi ne exprimăm convingerea că redevinerea religiilor în calitate de actori importanți al relațiilor internaționale se înscrie într-un context mai larg de redefinire (reevaluare) a sistemului internațional contemporan și a ordinii internaționale postbipolare, de edificare a unei noi arhitecturi a securității internaționale. Din această perspectivă, sursele de conflict motivate religios nu trebuie nici subapreciate, nici absolutizate în analizele de politică externă. Subaprecierea sau absolutizarea acestei componente abordate ca o integritate totală în politica mondială pare să genereze accente exagerate, însă mediul de analiză științifică trebuie să păstreze ponderație și echilibru în evaluare.²⁰

Religia, chiar dacă de multe ori nu oferă soluții practice, reprezintă o adevărată alinare pentru mulți dintre cei aflați într-o profundă stare de insecuritate. În opinia noastră, religia a fost și va rămâne, pentru încă mult timp, un actor important în echilibrul social.

BIBLIOGRAFIE

- APPLBEY S., *Ambivalence of the Sacred. Religion, Violence and Reconciliation*, Rowan-Littlefield, 2000;
- BENIUC V., JUC V., *Factorul confesional în relațiile internaționale*, Institutul de Relații Internaționale din Moldova, Chișinău, 2008;
- BUCHET C., *Religie și putere în relațiile internaționale contemporane*, Editura Antet, București, 1998;
- BUȚA V., *Impactul religiei asupra securității de-a lungul timpului*, în vol. „Implicațiile religiilor asupra securității în contextul extinderii UE”, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006;

---

²⁰ Privind rolul religiei ca actor social, consultantul Băncii Mondiale, Deepa Narayan, oferă următoarea provocare: „Biserica se poate folosi de autoritatea morală și standardele sale etice pentru a influența schimbările de atitudine ale semenilor în ceea ce privește felul prin care sunt abordate problemele sărăciei și in justiției, inegalitatea sexelor și corupția. Pentru a face aceasta, bisericile trebuie să devină agenți ai schimbării, folosindu-se de influența lor pentru a îmbunătăți activitatea autorităților publice”.

- HUNTINGTON Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacearea ordinii mondiale*, Editura Antet, București, 1998;
- KATZENSTEIN P., *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, Columbia University Press, NY, 1996;
- PAULETTA O., *Religion and War in the Twenty-first Century*, în „Religion and Security: The New Nexus in International Relations”, Joint Military Intelligence College, 2004;
- Pr. PITIC S., *Rolul Bisericii în sistemul Național de Securitate și Apărare*, teză de doctorat, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, București, 2007;
- SARCINSCHI A., *Dimensiunile Nonmilitare ale Securității*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005;
- <http://www.nato.int/docu/review/2009/0902/090203/RO/index.htm>
- <http://www.ziare.com/internațional/turcia/concluziile-NATO-după-reuniunea-de-urgență-solicitată-de-Turcia-1375248>
- <http://www.consilium.europa.eu/ro/press/press-releases/2015/09/29-tusk-address-un-general-assembly>
- <http://rft.forter.ro>

